

Kvardagstale og avisspråk

AV OLA JONSMOEN

Illustrasjon: Unni Lise Jonsmoen

Ein vanleg dom over vår tid er mangel på finkjensle. Ein seier det slik: Unge menneske vantar sans for sømelege omgangsformer og kultivert livsmåte. Folk med findyrka smak vil jamvel hevde at vi er langt meir uvørne i måten å snakke på. Vi siler ikkje ord og uttrykk slik dei gjorde før. Den danna dagleg-talen, som iallfall i byar og tettstedtader, ja enda til i stasjonsstrøk i fjellbygdene langs Rørosbanen, hadde dansk embets- og litteraturspråk som stilmønster, er ikkje lenger dyrka i nemnande grad. Eg trur ikkje mange vil gråte av den grunn. Berre av og til får vi høre at kvardagsleg tale i dag røpar åndelig utarming: Når folk snakkar gir dei ikkje uttrykk for meir kunnskap og vidare horisont, enda ein skulle tru kultiveringsprosessen omfatta alle, med auka skulegang og variert skule-ring på anna vis, gjennom lagsverksemd, kurs og gjennom pågåande massemedium.

Eg skal ikkje argumentere til forsvar for vår tids omgangs-tone og kvardagsspråk. Det har vel alltid vore slik at nye tider har nye ord og seiemåtar. Og på mange vis set eg pris på eit levande daglegspråk, med friske og originale ordlagingar og personleg setningsfarge. Men på eitt felt å eg seie at vår tid er langt meir kultivert enn vår fortid, - meir sivilisert, enda eg slett ikkje skal hevde at det har vore ei vinning. Eg tenkjer på språket i avisene. I dag er det nærast dumsnilt i samanlikning med eldre tiders djerve og råkande journalistiske uttrykksmåte. I dag er språket i avisene ofte prega av jargong og av blodfattige klisjear, bunde til saksområde som politikk, sosialomsorg og sport.

Pressefolk var motigare på Wergelands tid. Han var sjøl ein utkrope djevel av ein journalist, som sette søkelyset mot mangt skeivt i samfunnet. Han skreiv innlegg og motinnlegg og opererte med mangfaldige namn. Han skapte debatt og brukte til det eit pågåande språk, som sanneleg ikkje tok på motmenene med silkehanskar. Den personlege brodden som dei nytta for 150 år sia saknar vi knappast. Men sjølve seiemåten er fengslende og forfriskande.

No var Wergeland sjølsagt ein språkmeister, og det var mange av hans med- og motdebattantar. Det var ein liltent utvald flokk som skreiv i avisene på den tida.

Meng går vi nærare vår tid vil vi finne den same djerve språktonen og det friske ordvalet. Ein kunne nemne eksempel frå

aviser av ulikt slag og med ulik partifarge. La oss berre sjå kva det står å lese i Arbeidets Ret, nr. 23, mandag den 23. februar 1914, altså for 65 år sia. Tittelen er «Sabelraslere på Tønset», og det heiter mellom anna:

«Også paa Tønset ser det ut til, at jubelaaret skal benyttes til agitation for militarismen. Den ordartede og smittsomme hjernesykdom - forsvarsidiotismen - begynder at herje i vor ellers saa sunde fjledbygd.

Tirsdag var der missionsmøte i Aaen skole og her møtte presten op med sin «krigsliste». Antagelig kommer man herefter paa disse møter til at arbeide for militarismen istedetfor hedningene. Militarismen er forresten ogsaa mere overensstemmende med den nuværende «kristendoms» aand end hedningsmissionen.

.....

Ja, sabelraslerne, baade de i bukser saavel som i pretekjole og skjorter, arbeider godt paa Tønset nu. Lad os være vaakne socialister! Vi maa være paa post mot disse blodtørstige krigshyæner. «De kommer til os i faareklær, men det er indvortes som glupende ulve» - for at bruke bibelens uttryk»

Er vi meir siviliserte vortne, eller er vi berre munnslappe og meir meiningsbleike?